

ברכה סרי. צילמה: ורד ניסים

שירה ללא צנזורה

קציעה עלון

באחרונה התנוססה תמונה מרהיבה של ברכה סרי על קיר הגלריה ב"בית בנמל" בתל אביב; תמונה, שצילמה האמנית ורד ניסים במסגרת התערוכה נשים משנות, באוצרותה של שולה קשת. סרי מצולמת בפרופיל, פניה החזקות מביטות אל המרחק הנעלם, אל הנוף הירושלמי הפרוש לנגדה. ראשה עטוף מטפחת משי לכנה וצעף בגוני תכלת על חזה. מבטה רווי תערוכת של רגשות: חוכמה וחוכמת חיים, סוג של השלמה, צער ועצב, עם חיות בלתי רגילה, נועזות ותקווה. פניה כמו "נושאות את משקל הזמן", אם להשתמש בביטוי של הפילוסוף הצרפתי ז'אן לוק מריון: "הזמן, בעיקר לפי מה שהיה מכבר, אינו חולף, אלא, איך לומר זאת, נערם... בעיקר, משקל הזמן הנערם היכן שגופי החי מופיע

יותר מכל מעל לפני השטח - על פני. אמנם, זה על פני שהזמן מעדיף להותיר עקבות, את עקבותיו" (על העודפות, רסלינג 2007, עמ' 146). פניה של סרי כמו מחזיקות בשבילי את הזמן, את חלוף הזמן, את החיים עצמם.

בנוף הקרוב בתים מכוסי גגות רעפים, בצד כפות תמרים בוחקות בירקותן החדשה. מעבר להם - הרי ירושלים ומדבר יהודה הגאיונים. פרטי הנוף אנלוגיים לדמותה של סרי - מקורות קדמוניים ועכשוויות תוססת, חיים "בתוך התנ"ך" והתנהלות חברתית אקטיביסטית בתנועת "אחותי", התנועה שחרתה על דגלה את הפמיניזם המזרחי. סרי הוציאה עד היום שמונה ספרי שירה, כולם בהוצאה העצמית "האור הגנוז". שירתה של סרי מנכיחה צילום סיסמוגרפי ממש של מצבי תודעה. זוהי כתיבה שהצליחה לנער מעל דרכה את "הצנזור הפנימי", שחופרת עמוק ובכוח אל מודוס הפעולה של המוח. "סגנונה הלשוני של סרי נועז ומייצר מילים ודימויים שמחברים את הקוראים לחוויה מקומית ולחוויה אוניברסלית כאחד", כתבה עליה הנרייט דהאן-כלב בקטלוג התערוכה נשים משנות. ורבות ורבים אחרים נשבו בקסם הנוסף ממילותיה הכנות. כאשר לימדתי את שירה של סרי, במסגרת סמינר בפואטיקה מזרחית בחוג לספרות עברית באוניברסיטה העברית בירושלים, אמר לי אחד התלמידים: לכאורה כל כך קל לכתוב כך, אבל עובדה שאף אחד לא כותב כמוה!

ואכן, שירתה של סרי יוצרת פנים וגוף, נפש ואופי. היא אינה מסתרת מאחורי מטאפורות ודימויים, ולא רוקחת משפטים מסוגננים. היא מדברת בקו פנימי ישר אל נפשו של כל אחד, ואינה דורשת "פענוח ממוקד". לאחר קריאת שירה, ואפילו רק שיר אחד, כמו זה שמובא להלן, אנו חשים כי אנו מכירים אותה לפני ולפנים, על כל מגרעותיה וחולשותיה. דרוש אומץ לא מבוטל להיחשף כך, לכתוב כך, להיות כך.

את מודוס הכתיבה הזה, האופייני לדעתי לשירה מזרחית, ולמשורר ה"צומח מן העם" ואינו מעוניין לאבד מגע עם קהלו הטבעי, כינתי בשם "הפואטיקה של הישירות", במאמר המתייחס לשירה של ויקי שירן (גנדור אמיתי זה תרנגול עומד על ראשי', הכיוון מזרח 9, חורף 2004). אופנות זו של כתיבה באה לידי ביטוי באופן מובהק גם בשירתו היפה של מואיז בן הראש. הן אצל בן הראש והן אצל סרי מצויה התשוקה להינתנות פואטית כמעט-מלאה, לצמצום מרבי של ממד החידתיות שבשיר; להרקת צילום רנטגן של התודעה - צילום לא "מסוגנן" ולא "ערוך" - אל הכתב, אל המילים.

9.2.89

"לקום אני לא אני/ על הבוקר./ להיות מפוזרת כל כך/ ולא לדעת/ היכן דעתי הולכת./
אולי הלכה לה לאיבוד./ גם המשקפיים אבדו./ לא הייתי בטוחה אפילו/ שהשיניים במקום./
לא יודעת מה לעשות שקר לי./ מפחדת שהטלפון יצלצל./ מפחדת שלא יצלצל/ ואני לא
ארצה לקום./ ואני אתחיל לדבר עם עצמי/ לפני שאקום./ לא מסוגלת לחפש מספר

טלפון/ ולפתוח בשיחה./ לא ממוקדת./ אפילו המילה הזאת קשה לי./ מה זה?/ לעלות על המוקד?/ אולי הכאב יכול לקבוע נקודת אחיזה./ היום אני לא יודעת מה כואב אפילו./ העיניים כמעט לא מבחינות./ אכלתי סתם./ תפל בלי טעם./ בלי תיאבון./ ידעתי שצריך לאכול/ ולא ידעתי מה לעשות/ חוץ מללכת לשירותים./ אז שתיתי/ ואכלתי אוכל שנשאר מאתמול בערב./ פשוט היה חם./ הדלקתי את הגז ולא ידעתי מה לשים./ אז חיממתי תבשיל של אתמול./ ולחשוב שאשה כזאת/ יכולה להיות גיבורה/ ולנסוע לאמריקה/ ועוד במשלחת שלום./ ולדבר לפני אנשים/ ולמכור עצמי לבחירות./ לחשוב שאני נבחרת/ מפני שאני מובטלת/ ומתביישת לעבוד סתם/ בשביל פרנסה./ לחשוב שאתמול בכיתי כל כך/ מפני שרק ארבעה נרשמו לסדנה/ מתוך 15 נוכחים./ מתוך שלושים מעוניינים/ מתוך 150 מכתבים/ מתוך אלפיים תוכניות/ מתוך פרסום בעיתונים./ ארבעה נרשמו לקורס./ ארבע נשים ליתר דיוק./ אולי יהיו עוד./ אבל בינתיים נשברתי./ כוחותי התפרקו לרסיסים./ אחרי המאמץ האדיר/ והפרסום/ ויחסי הציבור/ ארבעה קונים אותי כמורה./ ארבע נשים שכותבות./ זה מה שאני שווה בעיר./ ואני כל כך השווצתי/ ולא נאה לי לקבל חסדים/ ואני רוצה לרחם על כל העולם/ אבל אני ענייה/ ועלובה כל כך/ וכורה כל כך במציאות הארצית/ עד שכל תלמידי/ יכולים ללמד אותי הליכות./ שונאת לבקש טובות./ מתנשאת. שחצנית./ אבל בצורה אלגנטית./ בתחכום./ עד שאיש לא מרגיש./ כביכול צנועה. ענייה./ לא מהודרת./ אבל הפגנה שלי מהי?/ מהי אם לא התנשאות גמורה!/?/ רוצה לעזור לכל העולם/ ואין לי מים חמים./ רוצה לטלפן לכולם/ ואין לי כסף לשמוע את הבן./ רק המילים נשפכות לפעמים./ מזל./ אחרת לא הייתי יודעת/ איך לקרוא לחלקי להתאסף./ לא הייתי מסוגלת/ למשוך יד ורגל יחדיו./ ללכד אותן לכוח אחד./ כאילו אני בנויה מאלפי חלקיקים./ היום אני מבינה שצריך מסגרות./ שצריך כבלים/ אחרת הייתי מפורקת לרסיסים./ איך אפשר לקום בבוקר/ משברי החלומות/ ולאחד את הכוחות המושכים לצדדים./ איך אפשר להחליט מה לעשות קודם./ מתי לפקוח עיניים./ והגוף הכבד הכואב/ איך אפשר להתניע שרירים/ מזל שבאות לי מילים./ מזל שיש לי עט שכותב/ וערימת ניירות פנויים./ מזל שמותר לי לכתוב - / מזל שלמדתי לכתוב/ מזל שיש לי מילים./ הרי חוץ מזה אין לי כלום./ ובעצם אני לא רוצה שיהיה לי./ כי אם יהיה לי אצטרך לתת./ בטח שאתן./ כמו כל דבר שיש לי./ איך אפילו עכשיו/ בעוניי הרב/ הפוליטיקאים הכי חלקים/ מסובכים אותי באצבע/ ומשיגים עזרתי/ ואני סוכנת טובה/ מוכרת אותם ועוד איך./ הייתי יכולה למכור את עצמי/ אבל אני לא זונה./ רק סוכנת טובה./ סתם עושה טובות./ הייתי יכולה להיות שדכנית/ ולעשות כסף טוב./ זונת צמרת עם כסף טוב./ יחסנית ציבור עם כבוד והידור./ פוליטיקאית אולי./ סוחרת אולי./ אבל בטח הייתי נותנת הכל במתנה./ איזה מין רחב זונה./ זונה רחבת לב./ אבל קרושה מכדי לתת מין./ רוצה לתת יותר עמוק./ יותר ממין./ נותנת את לבי ונשמתי וכל אשר לי./ כמה מיליונים ברכה יש בעולם?/ איפה לא נתתי את עצמי./ מורה בבית ספר פתוח./ ברחוב, בכל מקום./ מורה לכל רוח./ אחרי הפיזור של אתמול ושלשום/ ובמשך

הלילה/ אז מה הפלא שאני לא מוצאת את עצמי./ אפילו לא נמצאת במיטה./ צריכה למשש את גופי/ ולחוש שישנו./ מין אשת רוח./ נפוצה לכל רוח./ אם נורית חשבה שהיא שתיים, / רחוקה מגופה המשמין./ אני לא יודעת לספור./ מתקשה למצוא את עצמי./ קוראת לעצמי בשם./ הי. ברכה אֵיך?/ מדברת אלי./ מאותתת. נזכרת בעבר והווה ועתיד./ ומתקשה למצוא את הכתובת./ במחלת השיכחה שלי / אני לא יודעת מי אני./ באים החלומות וטופחים על פני./ חולמת על "עני-רב"./ ואני במשלחת לניו יורק./ בטח שאחלום./ אבל זה מפחיד./ הובטח לי לנסוע/ ואני מתביישת להזכיר./ שרתי זרים שפיתו אותי במתק שפתיים./ שרתי ועוד אשרת./ אבל לא דרשתי דבר בתמורה./ אפילו הבטחה שנתנו./ איך אפשר לבוא לְעולם בדרישות/ אם אני לא מוצאת את עצמי/ לא מוצאת את ידי ורגלי במיטה./ מאבדת את הראש./ פתאום הבריק לי רעיון./ צלצלתי לשאול איפה איבדתי את משקפי./ ופתאום ברור העלבון./ כשאת שוכחת איפה הינחת משקפיים./ כשאת מנקה מבחוץ את השיניים./ את איבדת איברים בגופך./ והעלבון צורב כל כך/ עד שנשבר לך הלב./ פתאום מתברר שאני גם חולה./ נוסף על כל הצרות./ אולי שפעת קרובה./ ושוב העלבון הנורא./ של חוסר שליטה./ כמו לא לשלוט על גופך./ לא לשלוט על השתן./ לא לחוש תיאבון./ להיות עיוורת. חירשת./ לקלוט עולם עמום ומטושטש./ לאבד את השיניים/ ולא לדעת איך את נראית/ ובת כמה את./ לשכוח את שמך/ ואיך באת לְעולם/ ומה את עושה כאן/ ומי בכלל הזמין אותך./ לשכוח מה רוצים ממך/ ולחוש מיותרת./ ולחוש מפוזרת./ צמודה לקירות./ חלקים, חלקים./ לפי לחצים מבחוץ./ שקורעים אותך איברים איברים./ ולדעת אולי רק לחלום/ שאם היית בן אדם/ סתם בן אדם/ והיית רק אחת/ והייתה לך זהות משלך/ ושם משלך/ אז לא היו צוחקים לך./ ולדעת שאין לך מסגרת./ שהילדים לא פה./ שאין לך גבר אוהב./ שאין לך מקום עבודה./ שאין לך בית משלך/ וכסף משלך וחשבון משלך/ ושליטה בעניינים./ לדעת שאת קיימת רק בתמונות./ בעבר./ בשירים./ ביחסי הציבור/ ובראש של אחרים./ וכל זה מפני שאבדו לך המשקפיים/ ועכשיו שנמצאו/ את יודעת כמה את אבודה בלעדיהם./ ואת מבטיחה לעצמך/ ללכת לאופטיקאי ולהזמין עוד זוג - /שלעולם לא יקרה לך שוב/ מה שקרה לך היום".